

# ВЕХІ ЖЫЦЦЁВАГА ШЛЯХУ А. КУЛЯШОВА: МСЦІСЛАЎ КАНЦА 1920-Х ГГ. (НА МАТЭРЫЯЛЕ ПАЭМЫ “ДАЛЁКА ДА АКІЯНА”)

Ю. А. Казак  
БДПУ (Мінск)

*Навук. кіраўн. – Н. В. Заяц, канд. філалаг. навук, дац.*

**Анатацыя.** У артыкуле аналізуецца адметнасць мастацкай рэтраспекцыі мсціслаўскага перыяду жыцця і творчасці А. Куляшова ў паэме “Далёка да акіяна”.

**Ключавыя словы:** А. Куляшоў; паэма; Мсціслаў; “Маладняк”; “Далёка да акіяна”.

Пачатак літаратурнага шляху А. Куляшова звязаны з вучобай у Мсціслаўскім педагагічным тэхнікуме, куды ён паступіў у 1928 г. пасля заканчэння Саматэвіцкай сямігодкі. Шчаслівыя гады жыцця ў Мсціславе, дзе будучы класік упершыню адчуў сябе паэтам і сустрэў самых лепшых сяброў, знайшлі адлюстраванне ў паэме “Далёка да акіяна” (1972).

Лірычны герой, тоесны ў гэтым творы асобе аўтара, пакідае родны дом, “чыгунчык, поўны ўспамінаў”, пераносіцца ў новы вірлівы этап жыцця (“Я даверыў лёс яму / Сённа свой. У свет / Выдаў, як даросламу, / Мне касір білет” [1]). Туды яго пераносіць цягнік, які параўноўваецца з імклівай плыню, з вадаспадам. Як вадаспад – хутка, рэзка, вокамгненна – паскарае плынь вады і пераносіць яе ў іншую плоскасць, так цягнік перанёс лірычнага героя паэмы ў месца з іншай – творчай – атмасферай, у горад Мсціслаў. З новым этапам жыцця была звязана не толькі вялікая колькасць спадзяванняў, але і шмат трывог: “Шлях, які наперадзе, – / Той жа Перакоп. / Адкажы ўстрывожаны, / Конь жалезны наш, / Хто, чаргою скошаны, / Упадзе ў Сіваш? / Колькі душ крывавае / Бездань паглыне / Разам з гучнай славаю?.. / Што ты зычыш мне?” [1]. Верагодна, упамінанне геаграфічных назваў Сіваш і Перакоп – гэта адсылка да падзей усталявання савецкай ўлады на паўвостраве Крым у 1920–1921 гг., своеасаблівая праекцыя на Мсціслаў, які ў 1924 г. быў вернуты БССР, а да таго моманту знаходзіўся ў складзе РСФСР. Такім чынам аўтар мог падкрэсліваць палітычную няўстойлівасць у краіне, што прыносіла няўпэўненасць і адначасова давала спадзяванне на змены ў лепшы бок.

Мсціслаў, у які трапіў будучы пісьменнік, на той час з’яўляўся цэнтрам Калінінскай акругі, таму стан і выгляд горада, што меў даўнюю гісторыю, быў адпаведным: “Гарадок з нядрэннымі / Вежамі і ўзваламі. / Вёў ён нас калонаю, / Па адным і парамі, / Вуліцай Чырвонаю, / Брукам, тратуарамі. / Захапляў не скруткамі / Старадаўняй метрыкі – / Радыёнабудкамі / І святлом электрыкі” [1].

Мсціслаў асвятляўся не толькі шматлікімі ліхтарамі, але і актыўным культурным жыццём (“Гарадок далёкі – / Нашыя пенаты, / Думкай быў шырокі, / Справамі багаты” [1]). Калі А. Куляшоў паступіў у Мсціслаўскі педагагічны тэхнікум, яму пашчасціла патрапіць у філію маладнякоўцаў, якая на той час была эпіцэнтрам літаратурнага жыцця краю: “Месца поўна зменамі / І не толькі гэтымі я – / Тэхнікума сценамі, / Тэхнікум – паэтамі. <...> / Пасланцамі племені, / Руху маладняцкага, / Рынуліся з цемені / Да агню мастацкага” [1].

Тут у А. Куляшова з’явіліся сябры “на сэрцы і на зброі”: падчас вучобы ён пасябраваў з Юлі Таўбіным і Змітраком Астапенкам – у паэме яны выведзены пад імёнамі Юлі Гоман і Зміцер Прытапенка. Характарыстыка гэтых герояў лаканічная, але пры невялікім памеры даволі змястоўная.

Юлі Гоман (Юлі Таўбін) паўстае ў паэме разважлівым і ўдумлівым літаратарам, нягледзячы на малады ўзрост. Ён і сапраўды быў такім па сведчанні сучаснікаў: яго характарызавалі як самага разумнага і начытанага ў сваім асяроддзі, параўноўвалі з М. Багдановічам, а сам А. Куляшоў у паэме “Далёка да акіяна” хоць і жартоўна, але паставіў яго побач з Пушкіным: “Юлі Гоман!.. / Гэтага / Эпіка і лірыка / Мела за адпетага / Нелюдзіма-схімніка / Гарадская вуліца... / Ён ідзе, разважлівы, / Як манах сутуліцца, / Да зямлі няўважлівы / Пэўна, заклапочаны, / Размаўляе з музамі. / Галава апушчана, / Да пляча нахілена, / Губы, як у Пушкіна – / Паслядоўнік выліты” [1].

Зміцер Прытапенка (Зміцер Астапенка) прыцягваў увагу неардынарнымі думкамі і памкненнямі, што адбівалася як на яго творчай дзейнасці (напісанне навукова-фантастычнага рамана), так і на знешнім выглядзе: “Яркія, адметныя / Гальштукі і запанкі – / Вось штрыхі партрэтныя / Змітрака Прытапенкі. / Патайнымі спратамі, / Як на лесе, гойсае / Лірык за дзяўчатамі – / Семяно мангольскае! / Твар – раскосай вежаю. / Воч байніцы коляцца” [1].

Таўбін і Астапенка – адны з тых, каго не абмінула хваля рэпрэсій, што не дало раскрыцца іх творчаму патэнцыялу. Але нягледзячы на кароткі пісьменніцкі шлях, як заўважае аўтар, іх унёсак у літаратуру значны, варты ўвагі і памяці: “Хай вартуюць дзіўныя / Вершы маладняцкія / Сховішчы архіўныя – / Іх магільны брацкія, / Хай радкі ўспрымаюцца / Сёння, як гарэзія, – / Сэнс у іх хаваецца / Большы, чым паэзія” [1].

Сярод сяброў-маладнякоўцаў А. Куляшоў таксама называе такія прозвішчы, як Васіль Барвовы, Янка Бурапенны, Міхась Праменны, Кастусь Раменны, у псеўданімах якіх выразна адчуваецца маладнякоўская сімволіка і пафаснасць.

Разам з характарыстыкай пісьменнікаў-пачаткоўцаў і ацэнкай іх літаратурных спроб у паэме “Далёка да акіяна” А. Куляшоў піша і свой партрэт (“Трэцім з пералічаных / Слухачоў Раменнага / Быў змяляк з-за Крычава, /

*Таленту адменнага, / Як сказала б Клавачка” [1]), ацэньвае ўласную раннюю вершатворчасць, падкрэсліваючы ў ёй следаванне шляхам, абраным пад “страхой няблізкаю”, у родных мясцінах: “...Верш, Дудой падпісаны, / Той, які дэталімі / Не багат, не бліскае / Яркімі крышталямі, / Знай, страх не блізкая, – / Ён табою хрышчаны, / Хвошчаны ляшчынамі, / Глушаны ігрышчамі, / Смалены лучынамі!” [1]. Першы літаратурны поспех паэт звязвае з малой радзімай – крыніцай натхнення.*

У пэўным сэнсе творчай лабараторыяй былі студэнцкія інтэрнаты Месціслава – мясцовыя Версаль і Парыж. Менавіта там, на ўзбярэжжы ракі Віхры, у доме пад нумарам шаснаццаць (“Дом!.. / Куток сяброўскіх мар”) гартаваліся сапраўдныя таленты. Маладыя паэты горача абмяркоўвалі творчыя набыткі і слухную крытыку: “Там, у даўнім часе, / Маніфеста клічам / Справа пачалася, / Што сваёй мы лічым, – / Што пад неабсяжнай / Раніцаю юнай / Стала песняй нашай, / Мы – яе Камунай” [1]. Так, А. Куляшоў адзначае, што сябра мінскай філіі “Маладняка” У. Хадыка крытыкаваў яго за тое, што “з зямлёю сувязь не завязана”, хоць гэта абяцае псеўданім Дуда, а таксама за адсутнасць у вершах “яскравых рысак”. Каб “завязаць сувязь з жыццём”, пад страхой дома пад нумарам шаснаццаць было вырашана “рушыць бродам да гушчарнай тэмы”, наведць разам з сябрамі куток, дзе “няўдалы псеўданім быў прыдуман пугаю”: “Пераход не гладкі: / Будзем піць з вядзерца, / Есці не аладкі, / Спаць, дзе давядзецца. / Ногі пакрывавам / Там аб рэбры лесу, / Шкельцамі ў канаве, / Каменем, жалезам” [1].

Два тыдні ў родных мясцінах А. Куляшова хлопцы праводзілі час на прыродзе, у забавах з мясцовай моладдзю, што натуральна для пары юнацтва. Гэтая пара з’яўляецца раніцай жыцця, поўнай бесклапотнасці і надзей на доўгі і яркі творчы шлях, які абяцала маладым літаратарам лясная зязюля: “Зычыў ён [лес. – Ю. К.], з-пад шат сваёй / Ветлай нерухомасці, / Доўгіх вёрст дарозе той, / Запісам – вядомасці... / На гады бясхмарныя / Шаты не скупіліся...” [1]. Але добрае прадказанне збылося не для ўсіх сяброў: “А яны не ведалі, / Што ў гадах прызначаных / Лёс іх скруціць бедамі, / Спіша ў кнігу страчаных” [1].

Разважаючы ў паэме “Далёка да акіяна” аб лёсах страчаных таварышаў, А. Куляшоў выказвае думку, сугучную ідэйнаму зместу цыкла вершаў “Маналог”: чалавек павінен служыць сяброўству. У выпадку, калі жыццё сябра стала не зоркай, а каметай, то ацалеламу таварышу накіравана не пакідаць абранай справы – ззяць і захоўваць такім чынам памяць пра заўчасна згаслых дружбакоў. Доўгам сябра-зоркі А. Куляшоў таксама лічыць пошук тых месцаў, дзе “ўпаў іх аганёк каменем халодным”. А ў выпадку, калі гэтыя месцы не будуць знойдзены, то даты нараджэння і смерці сяброў павінны быць высечаны на агульным гранітным камені, паказваючы, што адзін чалавечы лёс увабраў у сябе жыццё і працу тых, у каго было адабрана на гэта права.

Такім чынам, на старонках паэмы “Далёка да акіяна”, напісанай у якасці спробы падвядзення вынікаў, паўстае рэтраспекцыя жыццёвага шляху А. Куляшова, адным з першых і важных адрэзкаў якога быў час, праведзены ў Мсціславе. Там закладваліся светапоглядныя ўстаноўкі, фарміраваўся літаратурны густ, апрацоўваўся мастакоўскі талент паэта-філосафа.

### **Літаратура**

1. Куляшоў, А. Далёка да акіяна : паэма [Электронны рэсурс] / А. Куляшоў. – Мінск : Маст. літ., 1972. – 224 с. // Kamunikat : Беларуская Інтэрнэт-Бібліятэка. – Рэжым доступу: [http://kamunikat.org/usie\\_knihi?pubid=20380](http://kamunikat.org/usie_knihi?pubid=20380). – Дата доступу: 05.05.2020.